

VJERNICI LAICI U NAUČITELJSKOJ SLUŽBI CRKVE

Josip ŠALKOVIĆ, Zagreb

Sažetak

Pretpostavljajući poznavanje općeg pravnog položaja vjernika laika u kanonskom pravu, autor članka se usredotočuje na sudjelovanje vjernika laika u naučiteljskoj službi Crkve prema odredbama *Zakonika kanonskoga prava iz 1983*. Odredbe *Zakonika* o naučiteljskoj službi nadahnute su naukom II. vatikanskog sabora i ističu obvezu i pravo laika, kao i svih vjernika (kan. 211), bilo pojedinačno bilo pozvani u društva, da rade na tome da svi ljudi na svem svijetu upoznaju i prihvate božansku poruku spasenja (kan. 225). Obveza i pravo širenja kršćanske poruke spasenja je posljedica krštenja, pritjelovljenja Kristu u kojem su vjernici laici sazdana u Božji narod i postali na svoj način dionici Kristove proročke službe (kan. 204, § 1). Sudjelovanje laika u naučiteljskoj službi je regulirano, općenito, u kan. 229 koji govori o obvezi i pravu stjecanja određenog stupnja kršćanskog nauka. Za dobivanje cjelovitog općeg pravnog položaja vjernika laika u naučiteljskoj službi potrebno je kan. 229 usporediti s kann. 210, 211; 214, 216, 217, 218, 225, § 1. Pravno-praktične odredbe opći zakonodavac donosi u III. knjizi *Zakonika (Naučiteljska služba Crkve)*. Najspecifičnije područje sudjelovanja laika u naučiteljskoj službi se ostvaruje u katehetskom poučavanju (kann. 773-780), misijskoj djelatnosti Crkve (kann. 781-792), katoličkom odgoju (kann. 793-821), upotrebi sredstava društvenog priopćavanja (kann. 822-832). Posebnost sudjelovanja se očituje u propovijedanju Božje riječi (kann. 762-772). Važeći *Zakonik*, za razliku od prijašnjeg *Zakonika*, vjernicima laicima daje važnu ulogu u naučiteljskoj službi što podrazumijeva i njihovu suodgovornost u različitim crkvenim organizmima kao što su to koncili (kann. 339, § 2; 443, § 3, 3°, § 4, § 5), sinode (kann. 463, § 1, 5°, § 2; 466), biskupijska i župna vijeća (kann. 492; 512; 536; 537).

Ključne riječi: Zakonik kanonskog prava, naučiteljska služba Crkve, crkvene službe, vjernik laik, obveze i prava laika.

Uvod

Prema nauku dogmatske konstitucije o Crkvi *Lumen gentium* Crkva je primila od Krista trostruku službu: naučavanja, posvećivanja i upravljanja¹. To je ista trostruka služba koju je Krist primio od Oca: proročka, svećenička i kra-

¹ Usp. LG, 25-27.

ljevska (kan. 204, § 1)². Služba naučavanja je primarna zadaća Crkve. Imajući u vidu važnost materije zakonodavac je službi naučavanja posvetio III. knjigu *Zakonika (Naučiteljska služba Crkve)*³, koja obuhvaća 87 kanona i podijeljena je na 5 naslova⁴, kojima prethodi pravno-teološki uvod od 9 kanona (kann. 747-755). Mnogobrojni pravni izvori⁵, iz kojih crpimo teološka, pastoralna i pravna načela,

² Usp. LG, 9-17, 31, 34-36; AA 2, 6, 7, 9, 10.

³ Prijašnji *Zakonik* nije posvetio službi naučavanja posebnu knjigu već je tu materiju donio kao *Dio IV. (De magisterio ecclesiastico) Knjige III. (De rebus)*. Usp. *CIC-1917*, kann. 1322-1408. Važeća se normativa o naučiteljskoj službi razlikuje poglavito po duhu koji je nadahnjuje a to je duh kontinuiteta i obnove, duh vjernosti tradiciji i duh ostvarenja novoj povijesno-kulturnoj situaciji, u kojoj se evanđeoska poruka treba prenijeti i ostvariti. Usp. L. CHIAPPETTA, *Il Codice di diritto canonico. Commento giuridico-pastorale*, vol. II, Rim, 1996., str. 1.

⁴ Naslov I. *Naviještanje Božje riječi* (kann. 756-780); Naslov II. *Crkvena misijska djelatnost* (kann. 781-792); Naslov III. *Katolički odgoj* (kann. 793-821); Naslov IV. *Sredstva društvenog priopćivanja i posebno knjige* (kann. 822-832); Naslov V. *Ispovijest vjere* (kan. 833).

⁵ Usp. neke od sljedećih pravnih izvora: COMMISSIONE TEOLOGICA INTERNAZIONALE, *Il mutuo rapporto tra Magistero ecclesiastico e teologia*, (6. 7. 1976.), u: *EVV/2032-2053; Conciliorum Oecumenicorum Decreta*, (curantibus J. Alberigo et aliis), Bologna, 1973.; CONGREGAZIONE PER L'EDUCAZIONE CATTOLICA, *La Scuola Cattolica*, u: *EV*, VI/57-151; ISTI, *Ratio Fundamentalit Institutionis Sacerdotalis*, u: *AAS* 62 (1970) str. 321-384; ISTI, *Lettera sulla Dimensione religiosa dell'educazione nella Scuola Cattolica*, (7. 4. 1988.), collana Documenti - Nuova Serie, 10, Bologna, 1988.; CONGREGAZIONE PER LA DOTTRINA DELLA FEDE, *De Ecclesiae pastorum vigilantia circa libros*, u: *AAS* 67 (1975) str. 281-284; CONGREGAZIONE PER IL CLERO, *Direttorio Catechistico Generale*, (11. 4. 1971.), u: *EV* IV/453-654; Documento pastorale dei vescovi italiani su *Comunione e Comunità missionaria*, u: *L'Osservatore Romano* (27. 6. 1986.); GIOVANNI PAOLO II., *Costituzione Apostolica Sapientia Christiana*, (15. 4. 1979.), u: *AAS* 71 (1979) str. 469-521; ISTI, *Costituzione Apostolica Pastor Bonus* (28. 6. 1988.), u: *AAS* 80 (1988) str. 841-912; ISTI, *Allocuzione al Congresso dell'UCI-IM* (13. 3. 1986.), u: *L'Osservatore Romano* (14. 3. 1986.), str. 5; ISTI, *Esortazione Apostolica Catechesi Tradendae*, (16. 10. 1979.), u: *AAS* 71 (1979) str. 1277-1340; ISTI, *Allocuzione sulla catechesi*, (12. 4. 1983.), u: *AAS* 75 (1983) str. 622. ISTI, *Esortazione Apostolica Familiaris consortio*, (22. 11. 1981.), u: *AAS* 74 (1982) str. 81-191. ISTI, *Allocuzione all'assemblea plenaria della Congregazione di Propaganda fide*, (22. 4. 1983.), u: *AAS* 75 (1983) str. 635-638; ISTI, *Rescritto di istituzione del Centro televisivo vaticano*, (22. 10. 1983.), u: *AAS* 76 (1984) str. 44. ISTI *Allocuzione alla Pontificia Commissione per le comunicazioni sociali*, (7. 3. 1985.), u: *AAS* 77 (1985) str. 819-822; ISTI, *Allocuzione alla Commissione teologica internazionale*, (5. 12. 1983.), u: *AAS* 76 (1984) str. 462-466; ISTI, *Allocuzione alla Congregazione plenaria della Congregazione per l'Educazione cattolica*, (5. 4. 1984.), u: *AAS* 76 (1984) str. 717-720; ISTI, *Allocuzione all'Università cattolica del S. Cuore*, (28. 6. 1984.), u: *AAS* 76 (1984) str. 958-962; ISTI, *Allocuzione ai membri della FIDAE del Lazio*, (26. 3. 1987.), u: *L'Osservatore Romano* (27. 3. 1987.), str. 5; PAOLO VI, *Allocuzione al Congresso internazionale di teologia del Vaticano II*, (1. 10. 1966.), u: *AAS* 58 (1966) str. 889-896; ISTI, *Costituzione Apostolica Regimini Ecclesiae Universae*, (15. 8. 1967.), u: *AAS* 59 (1967) str. 885-928; ISTI, *Esortazione Apostolica Evangelii Nuntiandi*, (8.12.1975.), u: *AAS* 68 (1976) str. 1-76.

kao i opširna pravna literatura⁶ pokazuju da III. knjiga *Zakonika* u kanonskom pravu zauzima veliku važnost.

U temelju naučavanja Crkve i njezina misijskog poslanja nalazi se Gospodinov nalog: »*Pođite po svem svijetu, propovijedajte evanđelje svemu stvorenju*«⁷. Važeći *Zakonik* u kan. 747 donosi komentar tih riječi u svečanom obliku. Dužnost je i pravo Crkve da čuva, dublje istražuje i vjerno naviješta i tumači *poklad vjere* (*depositum fidei*)⁸ koji je Krist povjerio Crkvi. Objekt vjere i sadržaj poklada vjere

⁶ Usp. neke od sljedećih radova, izabranih iz mnoštva drugih: AA. VV., *Sul Magistero della Chiesa*, u: *Concilium*, (1981) br. VIII.; AA. VV., *Credere su ordine*, u: *Concilium*, (1986) br. VII.; AA. VV., *CIC nell'educazione cattolica*, u: *Seminarium* 23 (1983) br. IV.; AA. VV., *Evangelizzazione e culture, Atti del Congresso internazionale scientifico di missiologia*, (Rim, 5-12. 11. 1975.), sv. I-III., PUU, Rim, 1976.; AA. VV., *Costituzione Apostolica »Sapientia Christiana«*, u: *Seminarium*. 20 (1980) br. II.; AA. VV., *Scuola Cattolica ed Evangelizzazione*, u: *Seminarium* 21 (1981) br. I.; AA. VV., *Società civile, scuola laica e insegnamento della religione*, Brescia 1984.; ALFARO J., *La teologia di fronte al Magistero*, u: AA. VV., *Problemi e prospettive di teologia fondamentale*, Brescia, 1980., str. 413-432. BARAGLI E., *Nel ventennale dell'»Inter mirifica« i mass media nel nuovo CIC*, u: *Palestra del Clero* 63 (1984) str. 141-153; BERTONE T., *La libertà di scuola e la scuola cattolica negli Stati della Comunità europea*, u: *La Chiesa e la comunità politica*, Rim, 1979., str. 173-203. BONICELLI C., *Note sulla parrocchia*, u: *Orientamenti Pastorali* 31 (1983) str. 57-68; BOYLE J. P., *Church's teaching authority in the 1983 Code*, u: *Jurist* 45 (1985) str. 136-170; CALARDO J., *L'insegnamento della religione oggi in Italia*, u: *Monitor Ecclesiasticus* 98 (1973) str. 260-269; CAPRILE G., *Nuove norme per l'imprimatur*, u: *Civiltà Cattolica* 126 (1975) str. 263-267; COMPOSTA D., *Diritto naturale e magistero*, u: *Euntes Docete* 29 (1976) str. 365-377; COMPOSTA D., *Il munus docendi nel nuovo CIC*, u: *Palestra del Clero* 63 (1984) str. 91-105; CONDORELLI M., *Educazione, cultura e libertà nel nuovo CIC*, u: *Il diritto ecclesiastico e rassegna di diritto matrimoniale* 94 (1983) str. 68-84; COPPA G., *Il servizio della parola divina*, u: *Monitor Ecclesiasticus* 109 (1984) str. 122-139; CORIDEN J. A., *The end of the »imprimatur«* u: *Jurist* 44 (1984) str. 339-356; CROTTI C., *La scuola cattolica: diritto di educare e impegno della Chiesa*, u: *Rivista del Clero Italiano* 57 (1976) str. 160-162; DAMIZIA G., *Funzione d'insegnare nella Chiesa*, u: *Apolinaris* 56 (1983) str. 601-631; GIACHI G., *L'insegnamento della religione cattolica nella scuola statale*, u: *Civiltà Cattolica* (1984) str. 152-161. LARICCIA S., *L'insegnamento religioso nella scuola elementare*, u: *Raccolta di scritti in onore di Pio Fedele*, Perugia, 1984., str. 931-94; MONTAN A., *Il libro III. la funzione di insegnare della Chiesa*, u: *Schola Cattolica* 112 (1984) str. 252-277; RAHNER K., *Il Magistero della Chiesa e l'odierna crisi dell'autorità*, u: *Nuovi Saggi*, IV, Rim, 1973.; RAHNER K., *Discussioni intorno al magistero ecclesiastico*, u: *Nuovi Saggi*, V, Rim, 1975.; URRU A. G., *La funzione di insegnare della Chiesa*, Rim, 1988.; USAI G., *L'omelia dei laici: quando, dove, come*, u: *Monitor Ecclesiasticus* 103 (1978) str. 95-98; VELA SANCHEZ L., *De magisterio ecclesiastico in iure canonico*, u: *Concilium* (1976) br. 7, str. 138-154; .

⁷ *Mk* 16, 15.

⁸ *Depositum fidei* (*poklad vjere*) je Pavlov izraz, nalazi se u 1 *Tim* 6, 20 i 2 *Tim* 1, 14. Poklad vjere ukazuje na čitavu cjelokupnost istina i kršćanskih odredba utemeljenih na Božjoj Riječi i napose na Evanđelju. U važećem *Zakoniku* izraz je upotrijebljen u kan. 747 i 750. Usp. *ZKP-1983*, kan. 747 i 750.

zakonodavac određuje u kan. 750, § 1⁹: »Božanskom i katoličkom vjerom treba da se vjeruje sve ono što je u pisanoj i predanoj riječi Božjoj sadržano, to jest u jednom pokladu vjere povjerenom Crkvi, i što istodobno kao od Boga objavljeno izlaže bilo svečano učiteljstvo Crkve bilo njezino redovito i opće učiteljstvo, što se dakako očituje zajedničkim prijanjanjem vjernika pod vodstvom svetog učiteljstva; svi su stoga dužni kloniti se bilo kojeg nauka koji je tome protivan«. U § 2 istog kanona, koji je naknadno proglašen¹⁰, zakonodavac određuje: »Čvrsto treba prigrliti i prihvatiti sve pojedinačno što učiteljstvo crkve neopozivo izlaže s obzirom na nauku o vjeri i čudoređu, to jest ono što se zahtijeva da se isti poklad vjere sveto čuva i vjerno tumači; stoga se nauku Katoličke crkve protivi tko ta izlaganja koja neopozivo valja držati odbija«¹¹. Kan. 750 naglašava dva bitna pola za život vjernika: poslušnost i odgovornost. Sadržaj naviještanja Božje riječi¹² kojeg su svi članovi Božjeg naroda pozvani naviještati (kan. 756-759) je Kristovo otajstvo (*Christi mysterium*), a svoj temelj ima u Svetom pismu, predaji, bogoslužju i učiteljstvu Crkve (kan. 760)¹³.

Zakonodavac dužnost i pravo navještaja Božje riječi, koju su svi članovi Božjeg naroda pozvani vršiti, potvrđuje u kan. 211: »Svi vjernici imaju dužnost i pravo nastojati da božanska poruka spasenja sve više i više dopire do svih ljudi svih vremena i svega svijeta«. Konkretna zadaće vjernika ipak su različite jer odgovaraju službi i vlasti koje svatko u Crkvi vrši. U skladu s apostolskom pobudnicom *Evangelii nuntiandi*¹⁴ važeći *Zakonik* u kann. 756-759 spominje zadaće rimskog prvosvećenika, Biskupskog zbora, dijecezanskog biskupa i klera, čla-

⁹ Obveza prijanjanja uz božansku i katoličku vjeru pretpostavlja dva konkurentna uvjeta: a) da je istina sadržana u pisanoj i predanoj Božjoj riječi preko tradicije, to znači u jednom pokladu vjere povjerenom Crkvi; b) da je istodobno kao od Boga objavljeno izlaže bilo svečano učiteljstvo Crkve (rimski prvosvećenik ili opći sabor), bilo njezino redovito i opće učiteljstvo, što se dakako očituje zajedničkim prijanjanjem vjernika pod vodstvom svetog učiteljstva. Usp. L. CHIAPPETTA, *Il Codice di diritto canonico ...*, str. 7.

¹⁰ Usp. IOANNES PAULUS PP. II. Moto proprio *Ad tuendam fidem* (18. 5. 1998.), u: *AAS* 90 (1998) str. 457-461.

¹¹ Usp. *Communicationes*, 30 (1998), str. 5.

¹² Naviještaj se Božje riječi uglavnom poklapa s navještajem evanđelja, koje je bit Božje riječi, najuzvišeniji i najsavršeniji oblik, konačno očitovanje. Usp. L. CHIAPPETTA, *Il Codice di diritto canonico ...*, str. 12.

¹³ Usp. CD, 14. U naviještanju Božje Riječi važeći *Zakonik* predviđa upotrebu različitih sredstava, prije svega propovijedanje i katehetsko poučavanje, izlaganje nauka u školama, na akademijama, na konferencijama, sastancima bilo koje vrste, javne izjave zakonite vlasti prigodom nekih posebnih događaja te upotrebu i sudjelovanje u različitim sredstvima društvenog priopćavanja. Usp. *ZKP-1983*, kan. 761.

¹⁴ Usp. PAULUS PP. VI., Adhortatio apostolica *Evangelii nuntiandi* de evangelizatione in mondo huius temporis (8. 12. 1975.), u: *EV* 5/1588-1716.

nova ustanova posvećenog života i vjernika laika. Iz kann. 756-759 proizlazi da naviještanje evanđelja pripada čitavom Božjem narodu od kojeg vjernici laici čine najveći dio¹⁵. Među općim obvezama i pravima vjernika laika *Zakonik* u kan. 225, § 1 određuje da laici imaju »opću obvezu i pravo, bilo pojedinačno bilo povezani u društvo, raditi na tome da svi ljudi na svem svijetu upoznaju i prihvate božansku poruku spasenja; ta obveza to više obvezuje u onim okolnostima u kojima samo preko njih ljudi mogu čuti evanđelje i upoznati Krista«.

Načini konkretnog sudjelovanja vjernika laika u raznim *službama* i *zadacima evangelizacije* potvrđeni su u kan. 229 i u određenim kanonima III. knjige *Zakonika*, što je ujedno i objekt ovog rada.

1. Stjecanje određenog stupnja kršćanskog nauka (kan. 229)

Zakonodavac u kan. 229 insistira na obvezi i pravu stjecanja određenog stupnja *kršćanskog nauka*. Određeni stupanj kršćanskog nauka je nezaobilazni element i pretpostavka za aktivno sudjelovanje u poslanju Crkve kao i za vršenje određenih povjerenih crkvenih zadataka i službi povezanih s evangelizacijom. Prijašnji *Zakonik* nije poznao odredbu sličnu kan. 229 važećeg *Zakonika*¹⁶. Pravne izvore kan. 229 nalazi u koncilskim¹⁷ i pokoncilskim dokumentima¹⁸. Sadržajno kan. 229 ima usporedni kanon u *Zakoniku kanona istočnih Crkava* (kan. 404)¹⁹.

Izvorni tekst:

Can. 229 - § 1. *Laici, ut secundum doctrinam christianam vivere valeant, eandemque et ipsi enuntiare atque, si opus sit, defendere possint, utque in apostolatu exercendo partem suam habere queant, obligatione tenentur et iure gaudent acquirendi eiusdem doctrinae cognitionem, propriae uniuscuiusque capacitati et conditioni aptatam.*

¹⁵ O udjelu laika u proročkoj službi Krista i Crkve, u naviještanju i svjedočenju evanđelja i božanske poruke spasenja, *II. vatikanski sabor* izjavljuje, da ne samo hijerarhija, nego i laici vrše proročku službu. Usp. LG, 34, 35; AA, 2.

¹⁶ Kan. 229 pojašnjava kan. 217, koji određuje da je pravo na *kršćanski odgoj* temeljno pravo svih vjernika ali je istodobno i dužnost (obveza). Isto tako, kan. 229 pojašnjava kan. 218, koji vjernicima otvara slobodu istraživanja iznošenja rezultata u sektorima svetih znanosti. Usp. ZKP-1983, kan. 217 i 218.

¹⁷ Usp. LG, 35; DH, 14; AA, 29; AG, 26, 41; GS 43, 62, 63; GE, 10.

¹⁸ Usp. IOANNES PAULUS PP. II., *Constitutio apostolica Sapientia christiana* de studiorum Universitatibus et facultatibus ecclesiasticis, (29. 4. 1979.), u: *EV 6/ 1330-1454*. (dalje u tekstu SCh).

¹⁹ Usp. *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*, auctoritate Ioannis Pauli PP. II. promulgatus, u: *AAS* (1990), n. 11, a *Fontium annotationes auctus*, Libreria Editrice Vaticana, 1995.; hrvatski prijevod *Zakonik kanona istočnih Crkava*, proglašen vlašću pape Ivana Pavla II., s izvorima, Zagreb, 1996., Usporedni popis kanona ZKP-ZKIC-AP, str. 1154.

§ 2. *Iure quoque gaudent pleniorum illam in scientiis sacris acquirendi cognitionem, quae in ecclesiasticis universitatibus facultatibusve aut in institutis scientiarum religiosarum traduntur; ibidem lectiones frequentando et gradus academicos consequendo.*

§ 3. *Item, servatis praescriptis quoad idoneitatem requisitam statutis, habiles sunt ad mandatam docendi scientias sacras a legitima auctoritate ecclesiastica recipiendum.*

Hrvatski prijevod:

§ 1. *Laici, da bi bili u stanju živjeti po kršćanskom nauku i da bi ga i sami mogli naviještati i braniti, ako je potrebno, te da bi mogli sudjelovati u vršenju apostolata, imaju obvezu i pravo da nauče taj nauk, svatko prema svojoj sposobnosti i svojem položaju.*

§ 2. *Imaju također pravo steći ono potpunije znanje u svetim znanostima koje se predaje na crkvenim sveučilištima i fakultetima ili na učilištima religijskih znanosti, pohađati na njima predavanja i postizati akademske stupnjeve.*

§ 3. *Isto tako, prikladni su da od zakonite crkvene vlasti prime nalog da poučavaju u svetim znanostima ako udovoljavaju propisima o traženoj sposobnosti.*

1.1. Obveza i pravo stjecanja kršćanskog nauka (kan. 229, § 1)

»Laici, da bi bili u stanju živjeti po kršćanskom nauku i da bi ga i sami mogli naviještati i braniti, ako je potrebno, te da bi mogli sudjelovati u vršenju apostolata, imaju obvezu i pravo da nauče taj nauk, svatko prema svojoj sposobnosti i svojem položaju« (kan. 229, § 1). U doktrinarnoj interpretaciji kan. 229, § 1 treba izričito promatrati kao poveznju i usporednu odredbu s kann. 210, 211, 214, 216²⁰.

Zakonodavac u kan. 210 govori o obvezi vlastitog posvećenja, obvezi promicanja rasta Crkve i obvezi promicanja posvećenja drugih vjernika²¹. Obveze sadržane u kan. 210 mogu se vršiti samo ako se ostvari obveza i pravo sadržano u odredbi kan. 229, § 1, tj. da vjernici laici steknu poznavanje *kršćanskog nauka* prema svojoj sposobnosti i prema svojem položaju. Budući da je kršćanski nauk, nauk usavršavanja i evanđeoskih savjeta, stjecanje određenog stupnja kršćanskog nauka pridonosi da vjernici laici uspješnije odgovore pozivu na svetost. Stupanj stečenog kršćanskog nauka postaje tako instrument i sredstvo poticanja i obogaćenja obveze da vjernici teže prema svetosti, tj. da žive po kršćanskom nauku.

²⁰ Usp. D. J. ANDRÉS GUTIERREZ, *Ius de populo Dei. De christifidelibus* (Adnotationes Professoris ad usum internum alumnorum), Rim, str. 81.

²¹ Poziv na svetost nije povlastica određenih kategorija. Usp. ZKP-1983, kann. 271, § 1; 387; 573.

Stupanj stečenog kršćanskog nauka pridonosi i ostvarenju odredbe kan. 211 koji govori o obvezi i pravu općeg širenja božanske poruke spasenja. Temeljno i svjesno ostvarenje obveze i prava općeg širenja božanske poruke spasenja bit će ostvareno toliko koliko svaki vjernik laik bude u stanju naviještati i braniti kršćanski nauk. Viši stupanj stečenog kršćanskog nauka otvara veću mogućnost da se isti kvalitetnije naviješta i brani. S ovog gledišta sadržaj kan. 229, § 1 postaje također instrument i sredstvo poticanja, obogaćenja i djelovanja da se božanska poruka spasenja širi. Stjecanje određenog stupnja kršćanskog nauka pridonosi i konkretnom ostvarenju prava promicanja i podupiranju apostolata kojeg *Zakonik* vjernicima garantira u kan. 216²². Stečeni stupanj kršćanskog nauka osposobljuje laike za djelotvorno sudjelovanje u različitim područjima kršćanskog apostolata koji nije i ne smije biti monopol zaređenih službenika. Isto tako, kan. 229, § 1 treba podrediti kanonu 214 i usporediti ga s njime jer daje vjernicima pravo da slave Boga prema vlastitom obredu²³ i da slijede vlastiti oblik duhovnog života. Obdržavati vlastiti obred i slijediti svoj oblik duhovnog života zahtijeva kvalificirane teološke spoznaje koje po sebi pripadaju doktrinarnoj dimenziji vjere i kršćanskom životu laika, koje laici mogu steći samo ako nauče kršćanski nauk.

Zakonodavac u kan. 229, § 1 insistira tako na potrebi da vjernici laici steknu religioznu kulturu, da budu sposobni navjestitelji kršćanskog nauka, da ga brane ako je potrebno i da budu u stanju aktivno sudjelovati u apostolatu. Stjecanje kršćanskog nauka, prema sposobnosti i položaju svakog vjernika laika, traži cjelovitu formaciju osobe pod svakim vidom: ljudskim i vrhunaravnim, duhovnim i doktrinarnim, liturgijskim i apostolskim. Teoretski govoreći ne bi trebalo biti granica u stjecanju kršćanskog nauka budući da je kršćanski nauk neiscrpan i da potreba čovjeka da ga stekne završava ili se osjeća zadovoljena tek u budućoj slavi. Tekst odredbe kan. 229, § 1 ipak nalaže ljudsku granicu i pedagoški karakter koji je razumljiv i realan: stupanj kršćanskog nauka mora biti u skladu s adekvatnim sposobnostima i uvjetima svakog pojedinog vjernika laika. Odredba kan. 229, § 1 tako s jedne strane traži od osobe da razvije minimalne mentalne, duhovne i

²² Budući da vjernici imaju obvezu pružiti posvećenim službenicima suradnju u apostolatu isto tako imaju pravo posvetiti se aktivnom apostolatu svojim pothvatima (izdavačka djelatnost, odgojni i sportski centri, radio-televizijske emisije ...). Usp. L. CHIAPPETTA, *Il Codice di diritto canonico...*, str. 312.

²³ Važeći *Zakonik* i *II. vatikanski sabor* obred upotrebljavaju kao sinonim za krajevnu crkvu, vezanu za apostolsku predaju koja ima vlastitu teologiju, crkveno uređenje, bogoslužje i disciplinu. S pravnog gledišta pripadnost nekom posebnom obredu ima temeljno značenje, jer pripadnost nekom obredu uključuje i pripadnost određenoj Crkvi koja ima vlastitu strukturu i disciplinu. Usp. L. CHIAPPETTA, *Il Codice di diritto canonico ...*, str. 311. *Zakonik kanona istočnih Crkava* u kan. 28, § 1 definira obred: »Obred je liturgijska, bogoslovna, duhovna i stegovna baština, različita po kulturi i povijesnim prilikama naroda koju svaka samosvojna Crkva izražava vlastitim načinom življenja vjere«. Usp. *ZKIC-1991*, kan. 28, § 1.

intelektualne sposobnosti, a s druge strane otvara mogućnost i za višim i dubljim stupnjem stjecanja kršćanskog nauka, kao npr. onim označen u § 2 i § 3²⁴.

1.2. Pravo na dublji nauk u svetim disciplinama (kan. 229, § 2)

Vjernici laici »imaju također pravo steći ono potpunije znanje u svetim znanostima koje se predaje na crkvenim sveučilištima i fakultetima ili na učilištima religijskih znanosti, pohađati na njima predavanja i postizati akademske stupnjeve« (kan. 229, § 2). Ova je odredba u skladu s kanonskom predajom, u prvim stoljećima teolozi su dobrim dijelom bili laici, kao što su i veliki kanonisti u srednjem vijeku bili laici²⁵.

Pravni izričaj *potpunije znanje u svetim znanostima (plenior cognitio in scientiis sacris)* ukazuje na jasnu razliku stjecanja stupnja kršćanskog nauka od onoga iz § 1. Razlika između odredbe u § 1 i odredbe u § 2 stoji u činjenici, dok se u § 1 govori o obvezi i pravu istovremeno u § 2 se govori samo o pravu pohađanja predavanja na crkvenim sveučilištima i fakultetima ili na učilištima religijskih znanosti i o pravu postizanja akademskih stupnjeva, ne insistirajući da svi laici bez razlike moraju doći od više spoznaje u svetim znanostima. Stupanj kršćanskog nauka koji ide za tim da se stekne potpunije znanje u svetim znanostima otvoren je svim onim laicima koji posjeduju svjedočanstvo, sposobnosti da usvoje plan studija, provode moralni život te imaju završene prethodne tražene studije ili škole²⁶. Potrebno je da se kvalitete kandidata podudaraju s potrebama pojedine partikularne Crkve, prije svega s potrebama u različitim specijalizacijama svetih znanosti. Svete znanosti su one tradicionalno i aktualno kvalificirane kao takve *ratione materiae* (Sveto pismo, patristika, moralna teologija, dogmatska teologija, fundamentalna teologija, crkvena povijest, liturgija, kanonsko pravo, pastoralna teologija ...). Svete znanosti praktično mogu biti nađene u redu predavanja rimskih ateneja, pojedinih katoličkih sveučilišta, crkvenih fakulteta i bogoslovnih fakulteta pri državnim sveučilištima.

Osim prava da mogu steći potpunije znanje u svetim znanostima i pohađati predavanja laici mogu steći i akademske stupnjeve. Akademske stupnjeve na kraju pojedinih ciklusa studija može podijeliti sveučilište ili fakultet osnovan ili odobren od Apostolske Stolice; samo takvi akademski stupnjevi mogu imati u Crkvi kanonske učinke (kan. 817). Akademski stupnjevi koji se podjeljuju na crkvenim sveučilištima i fakultetima jesu: bakalaureat, licencijat i doktorat²⁷. Diplomom

²⁴ Usp. D. J. ANDRÉS GUTIERREZ, *Ius de populo Dei...*, str. 82.

²⁵ Usp. L. CHIAPPETTA, *Il Codice di diritto canonico ...*, str. 329.

²⁶ Usp. SCh, art. 31.

²⁷ Usp. SCh, art. 47, § 1.

(bakalaureat) teologije se priznaje da je onaj komu se taj stupanj daje određeni tijekom studija u fakultetskim disciplinama uspješno završio. Magisterij (licencijat) u teologiji se priznaje da je onaj komu se daje osposobljen da poučava u teološkim disciplinama na visokim teološkim nesveučilišnim učilištima²⁸. Doktoratom iz teologije se priznaje da je onaj tko se proglašuje doktorom postigao znanstvenu zrelost i sposobnost za poučavanje na teološkim fakultetima. Akademski stupnjevi u statutima pojedinih fakulteta mogu biti izraženi i drugim imenima držeći se sveučilišne prakse pojedine regije, ali moraju biti jasno označena njihova istovrijednost sa spomenutim stupnjevima²⁹. Akademski stupnjevi stječu se po samom pravu kad se zadovolje svi pojedinačni uvjeti koje zahtijeva statut nekog sveučilišta ili fakulteta. Valjano stečeni akademski stupnjevi ne mogu se oduzeti crkvenom kaznom zbog izričite odredbe pozitivnog prava (kan. 1338, § 2.). Vjerniku laiku koji bi prekršio određeni zakon ili zapovijed može se zabraniti da predaje na teološkom fakultetu, ali mu se ne mogu oduzeti akademski stupnjevi³⁰.

1.3. Prikladnost da po mandatu mjerodavne vlasti poučavaju u svetim znanostima (kan. 229, § 3)

Određeni laici su »prikladni da od zakonite crkvene vlasti prime nalog da poučavaju u svetim znanostima ako udovoljavaju propisima o traženoj sposobnosti« (kan. 229, § 3). Kan. 229, § 3 govori o općoj prikladnosti da po mandatu mjerodavne vlasti poučavaju u svetim disciplinama, a ne o vlastitom pravu. Za poučavanje u svetim znanostima bez interventa hijerarhije, ne službeno već privatno, ne u ime Crkve, već u vlastito ime, dovoljno je poznavati svete discipline i poučavati ih na vlastiti račun. U § 3 govori se o poučavanju u svetim znanostima po nalogu mjerodavne crkvene vlasti, tj. u ime Crkve na način da ona sama bude viđena i prezentirana u naučavanju.

Vjernici laici koji posjeduju traženu sposobnost i akademske stupnjeve sposobni su da kao nastavnici teologije na katoličkim sveučilištima³¹ i kao nastavnici na crkvenim sveučilištima i fakultetima³² vrše službu intelektualnog apostolata. Izbor i imenovanje nastavnika je u kompetenciji mjerodavne crkvene vlasti, a imenovanje kandidata mora se provesti prema statutima samog sveučilišta, fakulteta i prema općim odredbama donesenim od Apostolske Stolice i biskupskih konfe-

²⁸ Tj. u velikim sjemeništima ili istovrijednim školama. Usp. SCh, art. 50, § 1.

²⁹ Usp. SCh, art. 48; usp. M. BERLJAK, »Sapientia Christiana – novo uređenje studija na crkvenim sveučilištima i fakultetima«, u: *Bogoslovska smotra* 49 (1979) str. 411.

³⁰ Usp. N. ŠKALABRIN, *Kaznene mjere u Crkvi*, Đakovo 2004., str. 95.

³¹ Usp. ZKP-1983, kann. 807-814.

³² Usp. ZKP-1983, kann. 815-821.

rencija³³. Od nastavnika se traži da posjeduje dostatno znanje, osjećaj odgovornosti, svjedočanstvo života, tražene akademske stupnjeve, da je pokazao sposobnost u znanstvenom istraživanju i da posjeduje pedagoške sposobnosti potrebne za poučavanje³⁴. Na katoličkim sveučilištima, osim znanstvene i pedagoške sposobnosti, nastavnik se treba odlikovati i cjelovitošću nauka i čestitošću života. Ako bi nedostajale sposobnosti koje se zahtijevaju, nastavnika se mora ukloniti sa službe (kan. 810, § 1), obdržavajući način postupanja koji je određen statutom³⁵. Isto vrijedi i za crkvena sveučilišta i fakultete (kan. 818)³⁶.

Za poučavanje u teološkim disciplinama kan. 812 određuje da »oni koji na visokim učilištima predaju bilo koji bogoslovni predmet treba da imaju nalog mjerodavne crkvene vlasti«. Kan. 812 i kan. 229, § 3 govore izričito o *nalogu* (*mandatum*), a ne o *kanonskom poslanju* (*missio canonica*). Ispravna upotreba ovih termina i pojmova bila je predmetom diskusije u procesu kodifikacije *Zakonika*³⁷. Prema odredbi apostolske konstitucije *Sapientia Christiana* svi oni koji poučavaju u disciplinama koje se odnose na vjeru i moral, nakon što polože ispovijest vjere, moraju primiti *missio canonica* od velikog kancelara ili njegova delegata, jer oni ne poučavaju vlastitim autoritetom već snagom naloga primljenog od Crkve, a svi drugi nastavnici moraju primiti *venia docendi* od velikog kancelara ili njegova delegata³⁸. Prije primanja naloga nastavnici su dužni položiti *Ispovijest vjere* (kan. 833, 6° i 7°) prema obrascu koji je odobrila Apostolska Stolica³⁹. Osim *Ispovijesti vjere* dužni su dati i *Prisegu vjernosti* koja se tiče posebnih dužnosti nerazdvojivih od službi koju treba preuzeti⁴⁰.

³³ Usp. CONGREGAZIONE PER L'EDUCAZIONE CATTOLICA, *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, (6. 1. 1970.), u: *EV* 3/1796-1947; CONGREGAZIONE PER L'EDUCAZIONE CATTOLICA, *Norma applicative della Sapientia Christiana*, (29. 4. 1979.), u: *EV* 6/1455-1525.

³⁴ Usp. Sch, atr. 25, § 1.

³⁵ Usp. IOANNES PAULUS PP. *Constitutio apostolica Ex corde ecclesiae de universitatibus catholicis*, (15. 8. 1990.), art. 4, § 1-3, u: *EV* 12/476-478.

³⁶ Usp. Sch, art. 26, § 1.

³⁷ Usp. E. ZANETTI, *I laici nel munus docendi della Chiesa*, u: AA. VV. *I laici della ministerialità della Chiesa*, Milano, 2000., str. 213.

³⁸ Usp. Sch, art. 27, § 1.

³⁹ Kongregacija za nauk vjere 1989. god. kao obrazac *Ispovijesti vjere* predložila je prvi dio prethodnog teksta koji je na snazi od 1967., a sadrži Nicejsko-carigradski simbol. Drugi je dio izmijenjen, a podijeljen je na tri stavka s ciljem boljeg razlikovanja uzroka istine i odnosno pristanka koji se traži. Novi obrazac stupio je na snagu 1. ožujka 1989. Usp. CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, *I Fedeli chiamati Professio fidei et Iusiurandum fidelitatis in suscipiendo officio nomine Ecclesiae exercendo*, (1. 6. 1988.), u: *AAS* 81 (1989) 104-106.

⁴⁰ Obrazac prisege vjernosti (*Iusiurandum fidelitatis in suscipiendo officio nomine Ecclesiae exercendo*) treba shvatiti kao dopunu za *Ispovijest vjere*. Usp. CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, *I Fedeli chiamati Professio fidei et Iusiurandum fidelitatis in suscipiendo officio nomine Ecclesiae exercendo*, (1. 6. 1988.), u: *AAS* 81 (1989) str. 104-106.

2. Laici u naviještanju Božje riječi

Vjernici laici mogu biti pozvani da u naviještaju riječi surađuju s biskupom i prezbiterima (kan. 759)⁴¹. Odgovornost laika u službi naučavanja proizlazi iz sakramenata kršćanske inicijacije i ne traži poseban mandat mjerodavne crkvene vlasti⁴²; ipak, sama suradnja s biskupom i prezbiterima u *službi riječi*⁴³, tj. vršenje posebnih službi i zadaća evangelizacije, traži *poziv* od strane mjerodavne crkvene vlasti. Konkretno načine i modalitete kako se ostvaruje ta suradnja opći zakonodavac obično prepušta krajevnom pravu. U naviještanju Božje riječi vjernici laici mogu vršiti službu *čitača, tumača, pjevača* (kan. 230, §§ 1-2), u određenim okolnostima mogu propovijedati (kan. 766) te predvoditi službu riječi na nedjeljnim okupljanjima bez svećenika (kan. 230, § 3; 1248, § 2).

2.1. Služba čitača (kan. 230)

Prema odredbi kan. 230 laici muškarci, koji imaju dob i vrline određene odlukom biskupske konferencije, mogu se po propisanom bogoslužnom obredu za stalno uzeti u službu čitača (kan. 230, § 1); isto tako laici (bilo muškarci bilo žene) mogu na temelju privremenog naloga obavljati službu čitača (kan. 230, § 2). Vlastita služba čitača za koju se postavlja jest služba čitanja Svetoga pisma na liturgijskom skupu⁴⁴, s izuzetkom evanđelja. Oni koji su pozvani u službu čitača postaju navjestitelji Božje riječi, tj. pozvani su surađivati u primarnoj zadaći Crkve i stoga im je podijeljena posebna služba, koja ih stavlja u službu vjere a svoj temelj ima u Riječi Božjoj. Službu čitača i njegove zadaće naglašava i sam obred postavljanja čitača kad se biskup obraća kandidatu ovim riječima: »Iznosit ćete riječ Božju na liturgijskom skupu, poučavat ćete djecu i odrasle u vjeri, da bi dostojno primali sakramente. Naviještat ćete poruku spasenja ljudima koji je još ne poznaju«⁴⁵. Čitač je povezan, dakle, u službi Riječi, u kružni oblik i jedinstvo između liturgije, navještaja i katekumenata, a liturgijski prostor je polazna i ishodišna točka. Riječ naviještena u liturgiji s prikladnim tumačenjima i s jasnim izričajem postaje navještaj u prostoru odgoja, vodič na putu pripreve sakramena-

⁴¹ Usp. LG, 33, 35; IOANNES PAULUS PP. II., Adhortatio apostolica post-synodalis *Christifideles laici*, 22-23, u: *EV* 11/1647-1653. (dalje u tekstu ChL).

⁴² Usp. LG, 33.

⁴³ Služba riječi je »pastoralno propovijedanje, kateheza i svaka kršćanska obuka, u kojoj liturgijska homilija treba da zauzme izuzetno mjesto«. DV, 24.

⁴⁴ Usp. SC, 35. Služba čitača se ne iscrpljuje pravilnim i dobrim čitanjem nego teži da bude uvijek u službi naviještanja. Riječ je ona koja definira i usmjerava službu čitača. O ulozi Božje riječi u vršenju službe čitača vidi: I. ŠAŠKO, »Uz službu čitača i slavlje Riječi: Obrisi za liturgijsku teologiju«, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* 123 (1995) str. 55-60.

⁴⁵ Rimski pontifikal, Postavljanje čitača, br. 4.

ta, navještaj i misionarsko svjedočanstvo, tako da svaki vjernik može biti nanovo doveden u liturgijsko slavlje s jasnijom sviješću, potpunijim sudjelovanjem i dosljednijim životnim prijanjanjem⁴⁶.

Čitač ima u euharistijskom slavlju vlastitu službu koju treba vršiti osobno⁴⁷, pa i onda kad su prisutni službenici višega stupnja. Vršenje službe mora biti u skladu s ostalim liturgijskim službama, prije svega sa službom predsjedatelja liturgijskog slavlja i pastirom zajednice koji predsjeda slavlju i vodi zajednicu navješćujući na autentičan način Riječ Božju⁴⁸. Ako je potrebno, čitač se može brinuti i za pripremu drugih vjernika koji će po privremenom nalogu čitati Sveto pismo na liturgijskom slavlju (kan. 230, § 2). Vršenje službe čitača ne iscrpljuje se u prostoru slavljenja, već se mora pretočiti u konkretni život zajednice. Čitaču se tako može povjeriti katehetska služba kao i poučavanje vjernika o dostojnom primanju sakramenata⁴⁹. Od posebne je važnosti njegova služba u predsjedanju slavljima Riječi u nedjeljnim slavljima u odsutnosti prezbitera⁵⁰.

U naviještaju Božje riječi laici mogu vršiti i službu tumača, pjevača i druge prema pravnoj odredbi (kan. 230, § 2). Služba tumača je važna jer tumač priopćuje vjernicima značenje i uvodi ih u slavlje da bi bolje shvatili, odgovorili i slijedili sadržaj riječi. Isto se može reći i za službu pjevača⁵¹.

2.2. Propovijedanje Božje riječi (kan. 766)

Vjernici laici, po svojoj naravi, pozvani su da postanu »moćni glasnici vjere u stvarima kojima se nadamo«⁵², a od mjerodavne vlasti mogu biti pozvani na suradnju u propovijedanju. Važeći *Zakonik* u kan. 766 određuje uvjete pod kojima mjerodavna vlast može dopustiti laicima da propovijedaju u crkvi ili kapeli. Propovijedanje »se može dopustiti ako bi to u određenim okolnostima zahtijevala potreba ili u pojedinačnim slučajevima savjetovala korist, prema propisima biskupskih konferencija i uz poštovanje kan. 767, § 1«. Kan. 766 upotrebljava za

⁴⁶ Usp. E. ZANETTI, *I laici possono predicare e insegnare nella Chiesa?*, u: *Quaderni di diritto ecclesiale*, 2 (1989) str. 262-263.

⁴⁷ Usp. IGMR³, br. 99, 194-198.

⁴⁸ Usp. E. ZANETTI, *I laici possono predicare...*, str. 263.

⁴⁹ Usp. C. IZZI, *La partecipazione del fedele laico al munus sanctificandi: i ministeri liturgici laicali*, Rim, 2001., str. 103.

⁵⁰ Usp. CONGREGATIONE PRO CULTU DIVINO, Directorium »Christi Ecclesia« de celebrationibus domenicibus absente presbytero, (2. 7. 1988.), 30, u: *Notitiae* 24 (1988) str. 366-378. (EV 11/715-764). O nedjeljnim slavljima u odsutnosti svećenika usp. KONGREGACIJA ZA KLER I OSTALE, *Naputak o nekim pitanjima suradnje vjernika laika u svećeničkoj službi*, član. 7.

⁵¹ Usp. E. ZANETTI, *I laici possono predicare ...*, str. 265.

⁵² *Heb* 11, 1; *LG* 35.

vjernike laike specifičan izraz *može dopustiti (admitti possunt)* koji nije korišten kad se radi o posebnom pravu koje pripada samo biskupima (kan. 763) ili o ovlasti koja pripada prezbiterima i đakonima (kan. 764). Odredba kan. 766 je poprilično kompleksna i otvara određena interpretativna pitanja. Opći zakonodavac držao je da odredbom kan. 766 mora utvrditi samo neka bitna načela, zbog različitih situacija koje se mogu pojaviti u raznim zemljama. Istodobno nedvojbeno je zaključio, da izbjegne bilo koji mogući oblik čuđenja ili zbunjenosti među vjernicima, da mora postojati uniformirano ponašanje sa strane biskupa istog naroda (tj. jedne biskupske konferencije). Prema *Zakoniku* propovijedanje laika, u koliko se vrši u posvećenom prostoru, ima karakter izvanrednosti uz tražene uvjete⁵³. Traženi uvjeti su: »ako bi to u određenim okolnostima zahtijevala potreba ili u pojedinačnim slučajevima savjetovala korist« (kan. 766). Postavljeni uvjeti ukazuju na posebnost slučajeva. Tako npr. u određenim krajevima, zbog pomanjkanja posvećenih službenika, mogu se pokazati trajne i objektivne okolnosti za potrebom i koristi, u kojima se može dopustiti propovijedanje vjernicima laicima. Mjerodavni subjekt za ispravno donošenje suda o potrebi i koristi za konkretni slučaj je biskupska konferencija. Hrvatska biskupska konferencija s obzirom na ovu materiju nije donijela detaljnijih odredbi.

Istaknuti oblik propovijedanja prema kan. 767, § 1 je homilija, »koja je dio samog bogoslužja, a pridržana je svećeniku i đakonu; u njoj se tijekom liturgijske godine iz svetoga teksta izlažu otajstva vjere i odredbe za kršćanski život«. Od držanja homilije isključeni su vjernici laici, pa i onda kad vrše zadaću *pastoralnog suradnika*⁵⁴ ili katehete, pri bilo kojoj vrsti zajednice ili društva. Odredbu kan. 767, § 1 i isključenje laika od držanja homilije treba promatrati u odnosu koji postoji između službe naučavanja i službe posvećivanja, a koje su za vrijeme euharistijskog slavlja među sobom usko povezane. Odredba kan. 767, § 1 ne dopušta ni homiliju kandidata za red đakonata i prezbiterata, studenata teologije, koji još nisu zaređeni⁵⁵. *Naputak o nekim pitanjima suradnje vjernika laika u svećeničkoj službi* govori da se laicima mogu »dopustiti kratki poučni uvodi da bi se bolje razumjela liturgija koja se slavi i neko eventualno *svjedočanstvo*, koje uvijek odgovara liturgijskim odredbama i koje se nudi u prigodi euharistijskih slavlja u posebnim danima ako se objektivno drži prikladnim«, uz redovitu homiliju predsjedatelja⁵⁶. Kratki poučni uvodi, kao i eventualna *svjedočanstva* ne smiju popri-

⁵³ Usp. G. FELICIANI, *Il popolo di Dio*, Bologna, 1997., str. 105.

⁵⁴ O liku župnog pastoralnog suradnika usp. A. BATTISTI, *Il coordinatore parrocchiale*, u: *Regno* 42 (1997) str. 538-543.

⁵⁵ Homilija kandidata za red đakonata i prezbiterata se ne može smatrati kao vježbanje za buduću službu.

⁵⁶ KONGREGACIJA ZA KLER I OSTALE, *Naputak o nekim pitanjima suradnje vjernika laika u svećeničkoj službi*, član. 3, § 2.

miti obilježja koja bi ih mogla miješati s homilijom. *Naputak* daje mogućnost da predsjedatelj slavlja katkada razborito koristi mogućnost *dijaloga* u homiliji, što u misi s djecom može biti vrlo korisno⁵⁷. Izvan euharistijskog slavlja vjernici laici »mogu držati homiliju prema zakonu i liturgijskim odredbama, poštivajući pritom odredbe koje se u njima nalaze«⁵⁸.

2.3. *Predvoditelj službe riječi na nedjeljnim okupljanima bez svećenika* (kan. 1248, § 2)

U mjestima gdje nedostaje svećenika i đakona vjernici laici prema odredbi kan. 230, § 3 i kan. 1248, § 2 mogu predvoditi službu riječi na nedjeljnim okupljanjima bez svećenika⁵⁹. Služba predvoditelja na nedjeljnim okupljanjima u odsutnosti svećenika vrijedna je i osjetljiva služba koju vjernici laici moraju vršiti prema posebnim normama koje je objavila mjerodavna crkvena vlast⁶⁰. Vršenje službe predvoditelja traži posebno ovlaštenje od biskupa koji mora donijeti potrebna objašnjenja o trajanju, mjestima, uvjetima i odgovornom prezbiteru (tj. župniku)⁶¹. U izboru kandidata *Zakonik* daje prednost službi čitača i akolita, ako ih ima, no, ne isključuje se mogućnost da to bude i neki drugi laik, bilo muškarac bilo žena (kan. 230, § 3). U slavljeničkom kontekstu vjernik laik (predvodnik) se ponaša kao (jedan) među jednakima. Tekstove slavlja mora odobriti mjerodavna crkvena vlast, a u odobrene tekstove i slavlje zabranjeno je umetati elemente *euharistijske molitve*, da ne bi nastale zablude kod vjernika. Za predvoditelja slavlja koji bi pokušao vršiti bogoslužni čin euharistijske žrtve, a nije primio svećenički red, opći zakonodavac u kan. 1378, § 2, 1° predviđa kaznu zabrane bogoslužja *latae sententiae*⁶². Isto tako, kan. 1384

⁵⁷ KONGREGACIJA ZA KLER I OSTALE, *Naputak o nekim pitanjima suradnje vjernika laika u svećeničkoj službi*, član. 3, § 3.

⁵⁸ SACRA CONGREGATIO PRO CULTU DIVINO, *Directorium Pueros baptizatos de Missis cum pueris*, (1. 11. 1973.), 48, u: *AAS* 66 (1974) str. 44; KONGREGACIJA ZA KLER I OSTALE, *Naputak o nekim pitanjima suradnje vjernika laika u svećeničkoj službi*, član. 3, § 4.

⁵⁹ Usp. SC, 26-28. *ZKP-1983*, kann. 230, § 3; 1248, § 2. CONGREGATIONE PRO CULTU DIVINO, *Directorium Christi Ecclesia de celebrationibus domicalibus absente presbytero*, (2. 7. 1988.), 30, u: *Notitiae* 24 (1988) str. 366-378. (*EV* 11/715-764).

⁶⁰ Usp. SACRA CONGREGATIO RITUM, *Instructio Inter oecumenici ad executionem Constitutionis de sacra Liturgia recte ordinandam*, (26. 9. 1964.), 37, u: *AAS* 66 (1964) str. 885; CONGREGATIONE PRO CULTU DIVINO, *Directorium Christi Ecclesia de celebrationibus domicalibus absente presbytero*, (2. 7. 1988.), u: *Notitiae* 263 (1988).

⁶¹ Usp. KONGREGACIJA ZA KLER I OSTALE, *Naputak o nekim pitanjima suradnje vjernika laika u svećeničkoj službi*, član. 7, § 1.

⁶² Kan. 900 određuje da samo svećenik može valjano slaviti euharistiju. Ako bi netko to ipak učinio, on bi samo pokušao slavje, ali ga ne bi izvršio. Bilo bi to jedno od najtežih kršenja crkvene stege. Opći zakonodavac predviđa kaznu zabrane bogoslužja *latae sententiae*. Usp. N. ŠKALABRIN, *Kaznene mjere...*, str. 151-152.

za onoga tko nezakonito vrši svećeničku službu ili druga sveta služenja predviđa da se može kazniti pravednom kaznom, osim slučajeva o kojima se govori u kann. 1378-1383.

Odgovorni prezbiter za određenu zajednicu dužan je sudionicima naglasiti da takva slavlja ne zamjenjuju euharistijsku žrtvu, ali, zbog udaljenosti ili fizičke uvjetovanosti, omogućavaju da vjernici budu pomognuti kako bi ispunili ono što je najviše moguće, s obzirom na odredbu o nedjeljnom sudjelovanju na euharistiji (kan. 1248). Služba riječi na nedjeljnih okupljanjima bez svećenika slavlje je izvanredne (ili dopunske) naravi, a ne alternativne; takva su rješenja privremena⁶³.

3. Laici u katehetskom poučavanju

Za razliku od propovijedanja Božje riječi *Zakonik* ne donosi ograničenja laicima u katehetskom poučavanju u posvećenim prostorima (crkvama i kapelama). Katehetsko poučavanje se općenito može definirati kao naučavanje kršćanskog nauka, učinjeno po sebi na organski i sustavan način, s ciljem odgajanja vjernika za puninu kršćanskog odgoja⁶⁴. Iz definicije proizlazi razlika između katehetskog poučavanja u strogom smislu riječi i propovijedanja, koje ima zadaću iznijeti neke aspekte Kristove poruke, s pretežno poučnim ciljem, usmjerenim na pokretanje volje i osjećaja slušatelja, potičući ih da žive kršćanski u skladu s evanđeoskim zakonom. Cilj je katehetskog poučavanja da vjera vjernika poučavanjem u nauku i iskustvu kršćanskog života bude živa, jasna i djelotvorna (kan. 773)⁶⁵.

Zakonodavac u kan. 774, § 1 određuje da brigu za katehetsko poučavanje, moraju imati svi članovi Crkve, svatko za svoj dio, prema vlastitom izboru i sposobnostima, uvjetima dobi i života, darovima i karizmama, raspoloživostima, ali uvijek pod vodstvom zakonite crkvene vlasti. Isti kanon u § 2 govori o primarnoj obvezi roditelja, koji su prije nego drugi riječju i primjerom obvezni odgajati djecu u vjeri i praksi kršćanskog života. Obveza roditelja uporno se ponavlja u drugim kanonima *Zakonika*⁶⁶. Roditelji, kao prvi i nezamjenjivi vjeroučitelji svoje djece, osposobljeni su za katehetsko poučavanje sakramentom ženidbe⁶⁷. Istu obvezu katehetskog poučavanja imaju i oni koji zamjenjuju roditelje i kumove na krštenju i potvrđi (kan. 872 i 892). Na obiteljskoj katehezi, kao i na njezinu nezamjenjivom karakteru i neprocjenjivom služenju, inzistira i Ivan Pavao II. u apostolskoj po-

⁶³ Usp. IOANNES PAULUS PP. II., *Allocutio* (5. 6. 1993.) u: *AAS* 86 (1994) str. 340.

⁶⁴ Usp. IVAN PAVAO II, Apostolska pobudnica *Cathechesi tradendae*, br. 18, Zagreb, 1994., str. 19-20. (dalje u tekstu CT).

⁶⁵ CD, 14; GE, 4.

⁶⁶ Usp. *ZKP-1983*, kann. 226, § 2; 793; 1136; 1154.

⁶⁷ ChL, 34.

budnici *Catechesi tradendae*: »Katehetski rad u obitelji ima posebni karakter i u izvjesnom je smislu nezamjenjiv«⁶⁸.

Osim župnika koji je snagom svoje službe pozvan i ima obvezu da se brine za izobrazbu odraslih, mladih djece, u tom prekomjerno zahtjevnom poučavanju, *Zakonik* ističe nezaobilaznu ulogu i pomoć vjernika laika, osobito *kateheta laika* koji su u stanju vršiti katehetsku službu (kan. 776). Isto su istaknuli i Sinodalni Oci (1987.) govoreći da u novom naraštaju, »vjernici laici moraju pružiti dragocjen, gotovo nikad još tako potreban, *doprinis sustavnim djelom kateheze*«⁶⁹. Osim zajedničkog poziva na apostolat neki laici osjećaju se iznutra pozvani od Boga da prihvate zadaću kateheta. Crkva potiče i odabire taj poziv i dodjeljuje poslanje katehizacije. Kateheta u katehetskoj službi može surađivati kroz određeno razdoblje svojega života ili također jednostavno na prigodni način. Važnost katehetske službe nalaže da u svakoj partikulranoj Crkvi bude određeni broj vjernika laika koji su javno priznati te se trajno i velikodušno posvećuju katehezi, i u zajedništvu sa svećenicima i biskupom pridonose oblikovanju kateheze koja je vlastita toj biskupijskoj zadaći⁷⁰. Različita su mjesta i putovi kateheze u partikulranoj Crkvi (kršćanska zajednica, obitelj, katekumenat, župa, katolička škola, udruga, pokreti, skupine vjernika, bazične crkvene zajednice)⁷¹. Posebno razmišljanje zaslužuje vlastito obilježje školskog vjeronauka, kao i njegova odnosa prema katehezi⁷², u kojem nastavnici vjerske pouke (vjeroučitelji) imaju nezamjenjivu ulogu⁷³.

Katehete laici su učitelji vjerske pouke, i kao takvi, moraju biti prikladno pripremljeni da bi mogli propisano obavljati svoje zadaće (kan. 780). Opći zakonodavac brigu oko prikladne pripreme kateheta povjerava mjesnim ordinarijima. Katehete prije svega moraju steći odgovarajuće znanje crkvenog nauka i biti istodobno obdareni prijeko potrebnom sposobnošću prenijeti znanje drugima, tj. teorijski i praktično trebaju prihvatiti načela vlastita odgojnim znanostima. Potreba prikladne pripreme kateheta laika proizlazi iz kan. 229 i 231, § 1. Kan. 229 inzistira

⁶⁸ CT, 68.

⁶⁹ ChL, 34.

⁷⁰ Usp. *ZKP-1983*, kan. 228, § 1; EN 73, ChL 23.

⁷¹ Usp. KONGREGACIJA ZA KLER, *Opći direktorij za katehezu*, br. 253-264, Zagreb, 2000., str. 208-221.

⁷² Odnos između školskog vjeronauka i kateheze odnos je razlikovanja i komplementarnosti: »Postoji nerazrješiv vez i istodobno jasna razlika između vjeronauka i kateheze«. KONGREGACIJA ZA KLER, *Opći direktorij za katehezu*, br. 73. Pojednostavljajući moglo bi se reći da vjeronauk daje pretežno teorijsko znanje o katoličkoj vjeri, dok kateheza nastoji te spoznaje dopuniti iskustveno, u doživljavanju osobnog vjerskog iskustva u živoj zajednici vjernika.

⁷³ Usp. CONGREGAZIONE PER L'EDUCAZIONE CATTOLICA, Documento *Il laico cattolico testimone della fede nella scuola*, (15. 10. 1982.), 58, u: *EV* 8/361.

na stjecanju određenog stupnja kršćanskog nauka, a kan. 231, § 1 na potrebi da su za posebno služenje Crkvi obvezni steći prikladan odgoj i obrazovanje koji se zahtijevaju za propisano vršenje njihove službe. Izobrazbi kateheta posvećeno je čitavo II. Poglavlje, V. Dio *Općeg direktorija za katehezu* (1997.)⁷⁴ što upućuje na važnost formacije. Izobrazba kateheta je nezaobilazni element za savjesno, požrtvovno i brižljivo vršenje službe, a i sama uspješnost kateheze velikim dijelom može ovisiti o izobrazbi koju je kandidat primio. Osim potrebe izobrazbe za podjeljivanje službe opći zakonodavac u kan. 780 inzistira i na trajnoj izobrazbi, uz prikladno trajno naučno i pedagoško posadašnjenje.

4. Različite figure *laika-nastavnika* u katoličkom odgoju

Crkva izvršava svoju odgojnu zadaću različitim sredstvima. Neka sredstva su joj vlastita i isključiva⁷⁵, a neka pripadaju zajedničkoj ljudskoj baštini kao što su škole, instituti, fakulteti, društva, udruge itd.⁷⁶. Između svih odgojnih sredstava posebnu važnost ima škola (osnovna i srednja)⁷⁷, kao i sveučilišta, učilišta i fakulteti, koji ne zamjenjuju obitelj, već imaju samo pomoćnu i upotpunjujući zadaću. Opće načelo da su roditelji ili skrbnici prvi nadležni za odgoj djece, zajamčeno je crkvenim⁷⁸ i međunarodnim dokumentima⁷⁹. To se izvorno pravo roditelja nalazi u *Zakoniku* u kan. 793, § 1 u kojem se određuje: »Roditelji, kao i oni koji ih zamjenjuju, obvezni su i imaju pravo odgajati djecu; katolički roditelji imaju i dužnost i pravo izabrati ona sredstva i ustanove preko kojih se, prema okolnostima mjesta, mogu prikladnije brinuti za katolički odgoj djece«. U § 2 se podsjeća da: »Roditelji imaju pravo koristiti se i onom pomoći koju treba da pruža građansko društvo, a koja im je potrebna u nastojanjima da se djeca katolički odgajaju«. Sami roditelji nisu u stanju pružiti potpuni odgoj stoga je prijeko potrebno uspostaviti tijesnu suradnju između roditelja, polaznika, djelatnika i pojedinih ustanova s odgojnim ciljem⁸⁰. Uspješnost odgoja u školama, na sveučilištima i fakultetima uvelike može ovisiti o

⁷⁴ Usp. KONGREGACIJA ZA KLER, *Opći direktorij za katehezu*, br. 233-252.

⁷⁵ Npr. katehetska pouka je vlastito odgojno sredstvo Crkve. Usp. *ZKP-1983*, kan. 773-780.

⁷⁶ Usp. L. CHIAPPETTA, *Il Codice di diritto canonico ...*, str. 42.

⁷⁷ Usp. GE, 4. Važeća kanonska normativa o školama odnosi se na osnovne i srednje škole. Usp. *Communicationes* 15 (1983), str. 100-101.

⁷⁸ Poimanje katoličkog nauka o odgoju objavljeno je u Deklaraciji *Gravissimum educationis* II. vatikanskog sabora koji obrazlaže pravo svakog čovjek na odgoj te naglašava obvezu roditelja u odgoju djece. Usp. GE, 1; 3.

⁷⁹ Usp. *Dichiarazione universale dei diritti dell'uomo*, (10. 12. 1948.), art. 26, § 3, u: V. BUONOMO, *I diritti umani nelle relazioni internazionali*, Rim, 1997., str. XII.

⁸⁰ Opći zakonodavac u kan. 796, § 2 poziva na uzajamnu suradnju roditelja i nastavnika. Usp. *ZKP-1983*, kan. 796, § 2.

liku *vjernika laika-nastavnika*. Važeća kanonska normativa predviđa različite figure *vjernika laika-nastavnika*.

4.1. *Nastavnici u školi*

Vjernik laik koji vrši zvanje učitelja ili profesora u školi mora biti uvjeren da ulazi u naučiteljsko i posvetiteljsko poslanje Crkve, stoga je dužan dati svjedočanstvo i navještaj vjere u školi⁸¹. Zakonodavac među obvezama i pravima vjernika laika u kan. 225, § 2 inzistira na obvezi laika da, »svatko dakako prema svojem položaju, evanđeoskim duhom prožimaju i usavršavaju poredak vremenitih stvari i da tako osobito u obavljanju tih poslova i u vršenju svjetovnih zadaća svjedoče za Krista«. Posebna odgovornost pripada učiteljima u katoličkim školama (kan. 800 i 803) koji primaju mandat od mjerodavne crkvene vlasti i ne poučavaju s osobnog naslova, već s naslova kršćanske zajednice. Pouka i odgoj u katoličkim školama temelji se na načelima katoličkog nauka što iziskuje od nastavnika da se odlikuju pravim naukom i čestitim životom (kan. 803, § 2). Još veću važnost imaju profesori na katoličkim sveučilištima (kan. 807-814) čije imenovanje i vršenje same službe s pravne strane zadobiva pozornost, budući da se moraju obdržavati odredbe sadržane u *Zakoniku* i *Statutima* pojedinih sveučilišta ili instituta. Zakonik u kan. 810 određuje da se na »katoličkim sveučilištima imenuju nastavnici koji se osim znanstvenom i odgojiteljskom sposobnošću odlikuju i cjelovitošću nauka i čestitošću života i da se, ako nedostaje to što se zahtijeva, uklone sa službe, uz obdržavanje načina postupanja koji je određen statutom«. Ništa ne priječi da i rektor katoličkog sveučilišta bude vjernik laik. Kao takav dužan je pred velikim kancelarom ili u njegovoj odsutnosti, pred ordinarijem mjesta položiti *Ispovijest vjere* i dati *Prisegu vjernosti* prije preuzimanja službe (kan. 833, 7°)⁸².

4.2. *Nastavnici vjerske pouke*

Poučavanje nastavnika vjerske pouke (*vjeroučitelja*) podvrgnuto je kontroli Crkve (kan. 804). Za razliku od prijašnjeg *Zakonika*⁸³ i ovo poučavanje može biti povjereno vjernicima laicima. Dijecezanski biskup je nadležan za imenovanje,

⁸¹ Usp. CONGREGAZIONE PER L'EDUCAZIONE CATTOLICA, Documento *Il laico cattolico testimone della fede nella scuola*, (15. 10. 1982.), 24, u: *EV* 8/324.

⁸² Usp. Usp. E. ZANETTI, *I laici nel munus docendi...*, str. 212.

⁸³ Usp. *CIC-1917*, kan. 1373. »U svakoj pučkoj školi, treba djeci, prema njihovoj dobi, predavati vjeronauk. Mladež, koja pohađa srednje i više škole, treba još potanje poučavati u vjeronauku, a biskupi se trebaju brinuti, da to čine svećenici, koji se odlikuju revnošću i naukom (kan. 1373, §§ 1-2)«. A. CRNICA, *Priručnik kanonskog prava Katoličke Crkve*, Zagreb, 1945., str. 262.

potvrđivanje ili uklanjanje vjeroučitelja, ako to zahtijeva razlog vjere ili čudoređa (kan. 805). S obzirom na važnost ovog poučavanja određivanje sposobnosti vjeroučitelja prepušteno je mjesnom ordinariju (kan. 805) koji mora utvrditi pravi nauk, svjedočanstvo života i pedagoške sposobnosti kandidata (kan. 804, § 2). Kandidat mora posjedovati dostatnu teološko-katehetsku, psihološko-pedagošku i didaktičko-metodičku spremu za odgojno obrazovni rad u školi. Prema kan. 804, § 2 moglo bi se zaključiti da bi dijecezanski biskup mogao oduzeti ispravu o kanonskom mandatu i vjeroučitelju, ako bi se dokazalo da dotičnome nedostaju dovoljne odgojiteljske sposobnosti. Ipak, pretpostavlja se da će dijecezanski biskup povjeriti nastavu vjeronauka osobama koje posjeduju potrebne pedagoške sposobnosti. Ispravu o kanonskom mandatu može se dati na određeno ili neodređeno vrijeme. Zakonik u kan. 804, § 1 ostavlja biskupskim konferencijama da donesu opće norme za reguliranje ove materije, a dijecezanski biskup dužan ih je provoditi i bdjeti nad njima⁸⁴. Dijecezanski biskup obično obavlja dužnost bdijenja nad predavanjem vjeronauka preko biskupijskih savjetnika za vjeronauk pri dijecezanskom katehetskom uredu (kan. 775, § 3).

U reguliranju ove materije korisno mogu poslužiti i međunarodni ugovori ako ih je pojedina država sklopila sa Svetom Stolicom. Republika Hrvatska i Sveta Stolica 19. prosinca 1996. potpisale su *Ugovor o suradnji na području odgoja i kulture*⁸⁵. S obzirom na temeljne odrednice identiteta i statusa vjeroučitelja⁸⁶ članak 3. *Ugovora* ističe: 1. »Katolički vjeronauk u školama predaju kvalificirani vjeroučitelji koji su po sudu crkvene vlasti prikladni za to i koji zadovoljavaju odgovarajuće odredbe zakonodavstva Republike Hrvatske, pridržavajući se svih dužnosti i prava koji iz toga proizlaze. 2. Vjeroučitelj mora imati ispravu o kanonskom mandatu koji je izdao dijecezanski biskup. Opoziv mandata nosi sa sobom neposredni gubitak prava na predavanja katoličkog vjeronauka. 3. Vjeroučitelji su članovi, sa svim učincima, nastavničkog zbora u osnovnim i srednjim školama, odnosno odgojiteljskog zbora u predškolskim ustanovama«⁸⁷. Isto tako prema odredbi članka 7. *Ugovora* vjeroučitelji su dužni obdržavati crkvene zakone i odredbe u pitanjima koja se tiču specifične naravi katoličkog vjerskog odgoja i obrazovanja, osobito s obzirom na njegove ciljeve i sadržaje te ostale njegove bitne odrednice. Vjeroučitelji su isto tako dužni obdržavati odredbe zakonodavstva

⁸⁴ Usp. E. ZANETTI, *I laici nel munus docendi...*, str. 212-213.

⁸⁵ Usp. *Ugovor između Svete Stolice i Republike Hrvatske o suradnji na području odgoja i kulture*, u: HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Ugovori između Svete Stolice i Republike Hrvatske* (J. Bozanić-N. Eterović), Zagreb, 2001., str. 41-50.

⁸⁶ O profesionalnom i duhovno-vjerničkom identitetu i statusu vjeroučitelja usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Plan i program katoličkog vjeronauka u osnovnoj školi*, Zagreb 1998., str. 58-64.

⁸⁷ *Ugovor između Svete Stolice i Republike Hrvatske o suradnji na području odgoja i kulture*, član. 3.

Republike Hrvatske, koje se tiču školskog odgoja i obrazovanja, osobito one koje se tiču organizacijsko-tehničke, školsko-pedagoške i opće didaktičko-metodičke strane u ostvarivanju nastave školskog vjeronauka⁸⁸.

4.3. *Nastavnici teoloških disciplina*

Poučavanje nastavnika (*profesora*) teoloških disciplina na katoličkim sveučilištima (kan. 807-814) i na crkvenim sveučilištima i fakultetima (kann. 815-821) najintenzivnije je u funkciji objavljene istina koju je Krist povjerio Crkvi⁸⁹. Riječ je o liku vjernika laika-teologa. Kod izbora i imenovanja kandidata mjerodavna crkvena vlast mora provjeriti da li kandidat posjeduje tražene sposobnosti i određene akademske stupnjeve. Imenovanje kandidata mora biti u skladu sa statutom sveučilišta, fakulteta i općim odredbama donesenim od Apostolske Stolice i biskupskih konferencija⁹⁰. Za poučavanje u teološkim disciplinama kan. 812 određuje da »oni koji na visokim učilištima predaju bilo koji bogoslovni predmet treba da imaju nalog mjerodavne crkvene vlasti«. Odredba kan. 812 je u skladu s kan. 229, § 3 koji također govori o potrebi naloga mjerodavne crkvene vlasti za poučavanje teoloških disciplina ili svetih znanosti.

Govoreći o zadaći poučavanja u Crkvi, posebno o liku teologa, nameće se delikatna i kompleksna tema odnosa između slobode i poslušnosti, bdjenja u poučavanju (kann. 804, 806, 810, 818) i objavljivanju rezultata (kann. 823, 824, 830). Na općoj razini, držeći se odredbi II. vatikanskog sabora, *Zakonik* u kann. 212 i 218 donosi temeljne odredbe: »Što posvećeni pastiri, budući da predstavljaju Krista, proglašavaju kao učitelji vjere ili odrede kao upravitelji Crkve, vjernici su, svjesni svoje odgovornosti, obvezni slijediti s kršćanskom poslušnošću« (kan. 212); »Oni koji se bave svetim znanostima uživaju pravu slobodu istraživanja i razboritog iznošenja svojeg mišljenja u onome u čemu su stručnjaci, čuvajući dužno poštovanje prema crkvenom učiteljstvu« (kan. 218). Nakon proglašenja *Zakonika* znatnu važnost ima instrukcija *Kongregacije za nauk vjere* iz 1990. *Donum veritatis*⁹¹ koja u br. 40 potvrđuje: »Budući da su teologija i učiteljstvo različite naravi i budući da imaju različita poslanja koja ne smiju izazvati zbuđenosti, ipak su one dvije vitalne funkcije u Crkvi koje se moraju međusobno prožimati i obogaćiva-

⁸⁸ Ugovor između Svete Stolice i Republike Hrvatske o suradnji na području odgoja i kulture, član. 7; HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Plan i program katoličkog vjeronauka...*, str. 62.

⁸⁹ Usp. Sch, *Prooemium* IV.

⁹⁰ Usp. CONGREGAZIONE PER L'EDUCAZIONE CATTOLICA, *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, (6. 1. 1970.), u: *EV* 3/1796-1947; CONGREGAZIONE PER L'EDUCAZIONE CATTOLICA, *Norma applicative della Sapientia Chistiana*, (29. 4. 1979.), u: *EV* 6/1455-1525.

⁹¹ CONGREGAZIONE PER LA DOTTRINA DELLA FEDE, Istruzione *Donum veritatis* de eclesiali theologi vocatione (24.5.1990.), u: *EV* 12/224-305.

ti za dobro Božjeg naroda»⁹². Osim što se teolog mora pozivati na Riječ Božju i Tradicijom mora biti u zajedništvu s učiteljstvom baš radi bitne i nezamjenjive uloge što je učiteljstvo ima naspram *sensus fidei* i *sentire cum Ecclesia*⁹³. U toj uskoj povezanosti između teologa i učiteljstva i između slobode i poslušnosti otvara se i tema *naloga* (*mandatum*). Također i učiteljstvo je primilo *božanski nalog* koji mu je bio dan u Crkvi za naviještanje Evanđelja, čuvanja cjelovitosti i branjenje vjere Božjega naroda. S obzirom na nalog ili kanonsko poslanje teologa u instrukciji *Donum veritatis* se potvrđuje: »suradnja između teologa i učiteljstva na poseban se način realizira kad teolog primi kanonsko poslanje ili nalog za poučavanje. Kanonsko poslanje tako, u izvjesnom smislu, postaje sudjelovanje u djelu učiteljstva što ga povezuje pravna obveza«⁹⁴.

5. Laici u misijskoj djelatnosti Crkve

Budući da je sva Crkva po svojoj naravi misionarska, i budući da djelo naviještanja evanđelja treba da se smatra osnovnom dužnošću Božjeg naroda, svi su vjernici dužni preuzeti svoj udio u misijskoj djelatnosti Crkve (kan. 781)⁹⁵. Misijska djelatnost u pravom smislu, kojom se Crkva usađuje u narode ili skupine gdje još nije ukorijenjena, jest poslanje Crkve prema vani (*missio ad extra*) ostvarena u nekršćanskim zemljama⁹⁶ i različito je od poslanja prema unutra (*missio ad intra*), koje se odvija među kršćanskim narodima.

Izravno djelo evangelizacije, dok se nove Crkve posve ne uspostave, vode misionari koji su primili *nalog* (*mandatum*) od mjerodavne crkvene vlasti. Za misionare se mogu izabrati domoroci ili nedomoroci, bilo svjetovni klerici, bilo članovi ustanova posvećenog života ili družbi apostolskog života, bilo drugi vjernici laici (kan. 784). Zakonodavac u kan. 784 otvara mogućnost da vjernici laici konkretno ostvare opće pravo i obvezu nastojanja da božanska poruka spasenja sve više i više dopre do svih ljudi svih vremena i svega svijeta vršenjem povjerenih

⁹² *Donum Veritatis*, br. 40. Polazna točka koju teolog mora držati u istraživanju i naučavanju, ne isključujući sadržaj naučiteljskih spisa, je živi sadržaj vjere Crkve. Ovdje je stoga uska i temeljna veza s nadnaravnim značenjem vjere cijelog naroda Božjega, od kojeg teolog zavisi i koji će mu se pokazati kao sigurno pravilo za vođenje svojih refleksija i mjerenja ispravnosti zaključaka, takav *sensus fidei*, s druge strane, u svojoj izvornosti obuhvaća podudarnost duha i srca s Crkvom, *sentire cum Ecclesia*. Usp. *Donum Veritatis*, br. 4, 8, 35.

⁹³ Usp. E. ZANETTI, *I laici nel munus docendi...*, str. 214-215.

⁹⁴ *Donum Veritatis*, br. 37.

⁹⁵ Usp. *ZKP-1983*, kann. 221; 225, § 1. Sadržaj kan. 781 je sinteza pojedinih važnih saborskih dokumenta, usp. AG, 1-2, 35, 39; LG, 23.

⁹⁶ Usp. AG, 6. »Misijska djelatnost nije ništa drugo i ništa manje nego očitovanje ili epifanija i ispunjenje Božje odluke u svijetu i njegovoj povijesti u kojoj Bog – po misiji – vidljivo ostvaruje povijest spasenja«. AG, 9.

crkvenih službi u misijskim zemljama, prema pravnim odredbama. Nalogu mjero-davne crkvene vlasti mora prethoditi izbor kandidata i prikladna formacija. Dekret o misijskoj djelatnosti Crkve *Ad gentes* u br. 26 određuje da »treba pripremiti i odgajati sve misionare: svećenike, braću i sestre laike, svakog prema njegovu stanju, da se ne bi našli nedorasli za zahtjeve budućeg djelovanja. Neka se njihova doktrinarna naobrazba već od samog početka tako uređuje da obuhvaća i općeni-tost Crkve i raznolikost naroda«⁹⁷. Kandidatu za rad u misijama je potrebno omo-gučiti misiološki studij ali i posebnu i organiziranu apostolsku formaciju prožetu predavanjima i praktičnim vježbama. Motu proprio *Ecclesiae Sanctae* za misio-nare laike traži ispravnu nakanu služenja u misijama, zrelost, prikladnu pripremu, profesionalnu specijalizaciju, preporučljivo vrijeme boravka u misijama⁹⁸.

Opći zakonodavac u kann. 781-785 govori o nekim konkretnim obvezama svih članova naroda Božjega u misijskoj djelatnosti ali ne spominje i ne daje neke po-sebne zadaće vjernicima laicima, osim službe katehete (kan. 785, § 1). Posebne zadaće vjernicima laicima rezervirane su u dekretu o misijskoj djelatnosti Crkve *Ad gentes* u br. 41⁹⁹ i postsinodalnom dokumentu *Christifideles laici* u br. 33 i 35¹⁰⁰. U misijskim zemljama vjernici laici mogu poučavati u školama, voditi vreme-nite poslove, surađivati u župnim biskupijskim pastoralnim djelatnostima, voditi i promovirati razne oblike laičkog apostolata, pružiti ekonomsko-socijalnu pomoć narodima u razvoju, promicati na sveučilištima i znanstvenim institutima upo-znavanje naroda i religija svojim povijesnim ili znanstveno-vjerskim istraživanji-ma, promicati dijalog s nekršćanima i članovima međunarodnih organizacija¹⁰¹. U misijskom radu vjernici laici imaju posebnu važnost u vršenju službe katehete (kan. 785, § 1). Dužnost je kateheta da se posvete izlaganju evanđeoskog nauka, uređenju bogoslužnih slavlja i djela djelotvornosti. Od katehete pravna odredba traži da moraju biti uzorna kršćanskog života, dobro poučeni za svoju zadaću, po mogućnosti u školama koje su za to određene, a gdje takvih škola nema, sami se misionari moraju pobrinuti za formaciju kateheta (kan. 785, § 2).

Zakonik u kan. 787 upozorava i određuje na bitne smjernice ispravne misio-narske metodologije kojih se moraju držati i vjernici laici. Misionari tako moraju širiti kršćansku poruku ne samo riječju, nego prije svega svjedočanstvom života, uspostaviti iskreni dijalog s onima koje ne vjeruju u Krista, otvoriti im put, na na-čin prilagođen njihovim osobinama i kulturi, kojim bi se mogli privesti k spoznaji

⁹⁷ AG, 26.

⁹⁸ Usp. PAULUS PP. VI., Litterae apostolicae motu proprio datae *Ecclesiae sanctae* quibus nor-mae ad quaedam exequenda ss. Concilii Vaticani II. decreta statuntur, (6. 8. 1966.), III, 24, u: *AAS* 58 (1966) str. 757-758; Normae: *AAS* 58 (1966) str. 758-787. (dalje u tekstu ES).

⁹⁹ Usp. AG, 41.

¹⁰⁰ Usp. ChL, 33, 35.

¹⁰¹ Usp. AG, 41; ChL, 33, 35.

evanđeoskog navještaja. Isto tako, misionari se trebaju pobrinuti da one koji su, prema njihovu sudu, spremni prihvatiti evanđeoski navještaj pouče u vjerskim istinama, tako da im se, ako slobodno zamole, može dopustiti krštenje¹⁰².

Za što djelotvornije ostvarenje zadaća i prava motu proprio *Ecclesiae Sanctae* za misionare laike određuje da među misionarima trebaju biti djelotvorno usklađene organizacije laika u misijama, a mjesni biskupi u misijskim područjima trebaju se brižno interesirati za te laike¹⁰³. Ako bi laici u misijama radili s punim radnim vremenom, treba imati u vidu i kan. 231, § 2 koji govori o dostojnoj i prikladnoj nagradi, kao i o socijalnom i o zdravstvenom osiguranju.

Sa sadašnjom migracijskom pokretljivošću mnoge osobe porijeklom iz misijskih zemalja, dolaze na kršćanska područja radi posla ili studija. Prijeko je potrebno da ih se bratski primi i pomaže s prikladnom pastoralnom brigom, kako duhovnom tako i materijalnom, u kojoj nezaobilaznu zadaću imaju i vjernici laici. Zadaća je pojedinih biskupskih konferencija da organiziraju tu pomoć na nacionalnom planu, osnivajući prikladna djela i inicijative: sveučilišna središta, kuće za radnike, posebne kapelanije, osobne župe, itd. (kan. 792). Dužnost je stoga vjernika laika u kršćanskim zemljama da surađuju u djelu evangelizacije, da razvijaju u sebi i drugima poznavanje misija i ljubavi prema njima, da potiču zvanja u vlastitim obiteljima, katoličkim udruženjima i školama te pružaju raznovrsnu pomoć¹⁰⁴.

6. Laici u sredstvima društvenog priopćavanja

6.1. Upotreba i suradnja (kan. 822, §§ 2-3)

Crkva ima dužnost i prirodno pravo da upotrijebi vlastita sredstva društvenog priopćavanja u naviještaju poklada vjere (kan. 747, § 1)¹⁰⁵. To pravo potvrđeno je i u kan. 822, § 1 koji potiče crkvene pastire da u obavljanju svoje zadaće, služeći se vlastitim pravom Crkve, nastoje upotrebljavati sredstva društvenog priopćavanja. S obzirom na sredstva društvenog priopćavanja dužnost je vjernika laika dvostruka: upotreba i suradnja u pastoralnoj djelatnosti Crkve. Kan. 822, § 2

¹⁰² Usp. L. CHIAPPETTA, *Il Codice di diritto canonico ...*, str. 35-36.

¹⁰³ Usp. ES, III, 24.

¹⁰⁴ AG, 41.

¹⁰⁵ Naslov IV. III. knjige *Zakonika* posvećen je sredstvima društvenog priopćavanja. II. vatikanski sabor sredstvima društvenog priopćavanja posvetio je dekret *Inter mirifica*. Usp. PAULUS VI., *Decretum de instrumentis communicationis socialis Inter mirifica*, u: *EV* 1/245-283. II. vatikanski sabor i u drugim dokumentima govori o sredstvima društvenog priopćavanja (tisak, kino, televizija, radio i druga sredstva općenito). Usp. GS, 6, 54, 61; CD 13; OT 2; AA 8; AG 19, 26, 31, 36. GE 4.

potiče crkvene pastire »da se brinu da se vjernici poučavaju da su dužni surađivati kako bi se upotreba sredstava društvenog priopćavanja prožimala duhom čovječnosti i kršćanstva«. Primarna je dužnost vjernika laika da ožive sredstva društvenog priopćavanja duhom čovječnosti i kršćanstva i da vjernici postižu i pomoću tih instrumenata svoje spasenje i savršenstvo cijele ljudske obitelji. O ispravnoj upotrebi sredstva društvenog priopćavanja govori i dekret II. vatikanskog sabora o sredstvima društvenog priopćavanja *Inter mirifica*. Prije svega potrebno je da svi oni koji su u tom poslu u sebi oblikuju ispravnu savjest o upotrebi tih sredstava, pogotovo u vezi s nekim pitanjima: pitanje pronalaženja i širenja informacije, pitanje odnosa između prava umjetnosti i moralnog zakona, opisivanje i prikazivanje moralnog zla, kao i pitanja oblikovanja i širenja ispravnog javnog mišljenja¹⁰⁶.

Osim zakonite i korisne upotrebe tih sredstava, svi vjernici, osobito oni koji na bilo koji način sudjeluju u uređivanju tih sredstava, dužni su se brinuti da pruže svoju pomoć pastoralnoj djelatnosti Crkve tako da bi Crkva i tim sredstvima uspješno obavljala svoju zadaću (kan. 822, § 3). Djelotvorna upotreba sredstava društvenog priopćavanja u mnogobrojnim djelima apostolata može spriječiti štetne pothvate, osobito u onim krajevima gdje moralni i religiozni napredak zahtijeva hitnu i djelatnu prisutnost¹⁰⁷. Dekret *Inter mirifica* stoga, osim dužnosti pastira, govori i o dužnosti vjernika laika: »Neka se laici koji rade s tim sredstvima trude da dadu svjedočanstvo za Krista, u prvom redu tako da svaki stručno i u apostolskom duhu vrši svoj posao, dapače neposredno pomažući, koliko mogu, pastoralno djelovanje Crkve tehničkim, gospodarskim, kulturnim i umjetničkim snagama«¹⁰⁸.

Zakonik u kan. 831, § 1 donosi i opomenu laicima da »u dnevnicima, listovima ili časopisima koji običavaju javno napadati katoličku vjeru ili ćudoređe neka ništa ne pišu, osim zbog opravdana i razborita razloga«. Opomena se odnosi na one dnevničke, listove i časopise u kojima se sustavno ili s određenom učestalošću napada katolička vjera i ćudoređe. Očito da ista odredba vrijedi i za dnevničke i časopise koji su proglašeni sumnjivim zbog materijalizma ili ateizma. Posebnu mjerodavnost zahtijeva sudjelovanje u raspravama o pitanjima koja se tiču kršćanskog nauka i ćudoređa na radiju ili televiziji. Kan. 772, § 2, koji ima širi karakter i obuhvaća klerike, redovnike i laike, propisuje da se za držanje govora o kršćanskom nauku preko radija i televizije trebaju obdržavati propisi koje je donijela biskupska konferencija¹⁰⁹. Kan. 772, § 2 treba povezati s kan. 831, § 2 koji povjerava biskupskim konferencijama izdavanje odredba o prijeko potrebnim

¹⁰⁶ Usp. IM, 5-8.

¹⁰⁷ Usp. IM, 13.

¹⁰⁸ *Isto*.

¹⁰⁹ Usp. L. CHIAPPETTA, *Il Codice di diritto canonico ...*, str. 23.

uvjetima da bi se klericima i članovima redovničkih ustanova dopustilo da na radiju i televiziji sudjeluju u raspravama o pitanjima koja se tiču katoličkog nauka i ćudoređa. Hrvatska biskupska konferencija donijela je odredbu: »Za izlaganje kršćanskog nauka na radiju ili televiziji klericima i laicima potrebno je dopuštenje dijecezanskog biskupa«¹¹⁰.

Za javnu hulu na Boga, teško vrijeđanje ćudoređa, za govor uvrede protiv vjere ili Crkve ili izazivanje mržnje ili prezira služeći se sredstvima društvenog priopćavanja *Zakonik* predviđa kaznu (pojedinačno kažnjivom djelo protiv vjere i jedinstva Crkve [kan. 1369]). Da bi postojalo kažnjivo djelo koje kan. 1369 predviđa, osim zlonamjernog elementa, to jest elementa s uvredljivim nakanama, nužno je da kažnjivo djelo ima javni karakter, to jest ono se mora dogoditi: na javnoj predstavi ili na nekom javnom sastanku ili razgovoru ili u javno objavljenom spisu ili drugačije služeći se sredstvima javnog priopćavanja, kao što je tisak, radio, televizija, kino, kazalište i sl. Kan. 1369 želi navesti na razmišljanje i na zalaganje oko veće odgovornosti. Kazna predviđena za javnu hulu i teško vrijeđanje ćudoređa, vjere i Crkve je *ferendae sententiae* obvezatna i neodređena: »Neka se kazni pravednom kaznom«¹¹¹.

6.2. Služba ocjenitelja (kan. 830, § 1)

Zakonodavac u kan. 823, § 1 zahtijeva da se spisi koje izdaju vjernici, a tiču se vjere i ćudoređa, podlože sudu crkvenih pastira. Imajući u vidu kan. 827, § 3 koji upotrebljava riječ *preporučuje se* (*commendatur*), čini se da treba reći da taj sud nije propisan po općem pravu za sve spise koji se tiču vjere i ćudoređa, ali je prepušten diskrecionalnosti pastira koji ga mogu nametnuti posebnim zakonom ili odlukom (krajevnim pravom). U slučaju da prethodni sud nije obvezatan, vjernici ga spontano mogu tražiti, u skladu s kan. 827, § 3, da bi svojim spisima dali sigurnost pravovjerja¹¹². Redovito za knjige¹¹³ i spise za koje se traži odobrenje, dopuštenje ili odobrenje za izdavanje knjiga, osim ako je određeno što drugo, daje mjesni ordinarij (kan. 824, § 1). Odobrenje ili dopuštenje mjesnog ordinarija za izdavanje spisa vjerskog ili ćudorednog karaktera, pretpostavlja sud o istome od strane jednog ili više ocjenitelja. Kan. 830, § 1, za razliku od *prijašnjeg Zakonika*¹¹⁴, ne ograničava tko može biti ocjenitelj. Službu ocjenitelja tako može vršiti i vjer-

¹¹⁰ Službeni vjesnik HBK, 2 (1994) str. 8.

¹¹¹ N. ŠKALABRIN, *Kaznene mjere...*, str. 137.

¹¹² Usp. L. CHIAPPETTA, *Il Codice di diritto canonico ...*, str. 64.

¹¹³ Izraz *knjiga* koji važeći *Zakonik* upotrebljava treba primijeniti na sve spise namijenjene javnom širenju, bez obzira na koji se to način događa širenje: tiskom, videokazetama ili drugim modernim oblicima širenja misli.

¹¹⁴ Usp. *CIC-1917*, kan. 1393, § 3; A. CRNICA, *Priručnik kanonskog prava ...*, str. 266.

nik *laik*, bilo muškarac bilo žena, koji ima potrebne kvalitete. Ocjenitelj se mora odlikovati znanjem za potrebnu disciplinu, pravim naukom i razboritošću. Izbor ocjenitelja je u mjerodavnosti mjesnoga ordinarija, koji ima pravo da odredi za taj posao osobe povjerenja. Ocjenitelj može djelovati pojedinačno ili zbornu. Kad se radi o više ocjenitelja, donošenje suda može biti i zbornu, prema odredbama mjesnog ordinarija. Da se pomogne pojedinim biskupijskim kurijama, koje nemaju kvalificirane ocjenitelje, pojedine biskupske konferencije mogu načiniti popise ocjenitelja i ustanoviti povjerenstvo ocjenitelja, koje bi mjesni ordinariji mogli pitati za savjet (kan. 830, § 1). Zadaća je ocjenitelja da ispita spis koji je za objavljivanje s punom objektivnošću, odbacivši svaku pristranost s obzirom na osobe, imajući pred očima samo nauk Crkve o vjeri i ćudoređu kako ga izlaže učiteljstvo (kan. 830, § 2). Ocjenitelj je dužan dati mišljenje napismeno (kan. 830, § 3). Mjesni ordinarij nije dužan prihvatiti mišljenje ocjenitelja već može *prema svom razboritom sudu (pro suo prudenti iudicio)* dati dopuštenje ili odobrenje.

Zaključak

Važeći *Zakonik*, za razliku od prijašnjeg *Zakonika*, kroz razne službe i zadaće evangelizacije priznaje vjernicima laicima važnu ulogu u naučiteljskoj službi Crkve. Odredbe *Zakonika* o naučiteljskoj službi nadahnute su naukom II. vatikanskog sabora i ističu obvezu i pravo laika, kao i svih vjernika (kan. 211), bilo pojedinačno bilo u društvima, da rade na tome da svi ljudi na svem svijetu upoznaju i prihvate božansku poruku spasenja (kan. 225). Ta obveza to više obvezuje vjernike laike u onim okolnostima u kojima samo preko njih ljudi mogu čuti evanđelje i upoznati Krista. Obveza i pravo širenja kršćanske poruke spasenja je posljedica krštenja, priteljovljenja Kristu u kojem su vjernici laici sazđani u Božji narod i postali na svoj način dionici Kristove proročke službe (kan. 204, § 1). Njihovo sudjelovanje u naučiteljskoj službi obuhvaća dvostruku dužnost: dužnost svjedochenja i naviještanja.

Sudjelovanje laika u naučiteljskoj službi zakonodavac je regulirano u kan. 229, koji ističe obvezu i pravo stjecanja određenog stupnja *kršćanskog nauka* kao nezaobilazni element za aktivno sudjelovanje u poslanju Crkve i za vršenje povjerenih crkvenih službi i zadaća povezanih s evangelizacijom. Za stjecanje općeg pravnog položaja vjernika laika u naučiteljskoj službi potrebno je kan. 229 usporediti s kann. 210, 211; 214, 216, 217, 218, 225, § 1. Načine konkretnog sudjelovanja zakonodavac određuje u III. knjizi *Zakonika (Naučiteljska služba Crkve)*. Najsposificirnije područje sudjelovanja ostvaruje se u katehetskom poučavanju (kann. 773-780), katoličkom odgoju (kan. 793-821), misijskoj djelatnosti Crkve (kann. 781-792), upotrebi sredstava društvenog priopćavanja (kann. 822-832). Osobitost sudjelovanja očituje se u propovijedanju Božje riječi (kann. 762-772). *Zakonik* vjernicima laicima po raznim službama i zadacama evangelizacije daje

važnu ulogu u naučiteljskoj službi što podrazumijeva i njihovu suodgovornost u različitim crkvenim organizmima kao što su to koncili (kann. 339, § 2; 443, § 3, 3°, § 4, § 5), sinode (kann. 463, § 1, 5°, § 2; 466), biskupijska i župna vijeća (kann. 492; 512; 536; 537). Sudjelovanjem u strukturama suodgovornosti, koje su potrebne za posredovanje i pastoralno programiranje, ostvaruje se na najbolji način čuvanje i produbljivanje poklada vjere. Budući da vjernici laici čine najveći dio Božjeg naroda, njihovim aktivnim sudjelovanjem na najbolji način gradi se i oblikuju Crkva kao zajednica vjere ispovijedane u prijanjanju riječi Božjoj, slavljena u sakramentima, življene u djelotvornoj ljubavi. Osim aktivnog i odgovornog sudjelovanja u životu zajednice po službama i zadaćama evangelizacije, laici su pozvani i na nezamjenjivo svjedočenje, misionarsko djelovanje prema onima koji ne vjeruju ili više ne žive vjeru primljenu krštenjem.

Veliku važnost ima i sama kanonska normativa koja mora posvetiti dostatnu pažnju pravnim odredbama koje će regulirati i promovirati pravilno sudjelovanje vjernika laika u naučiteljskoj službi bilo u općoj bilo u partikularnoj Crkvi. Na mjerodavnoj crkvenoj vlasti ostaje da potiče vjernike laike na suodgovornost i suradnju u vršenju naučiteljske službe te da im povjeri one službe i zadaće evangelizacije koje će biti u skladu s odredbama općeg i partikularnog prava.

Summary

LAY PERSONS IN THE TEACHING OFFICE OF THE CHURCH

Assuming an acquaintance with the general legal position of lay persons pursuant to canon law, the author of the article focuses on the participation of lay persons in the teaching office of the Church, pursuant to the provisions of the 1983 Code of Canon Law. The provisions of the Code of Canon Law regarding the teaching office were inspired by the Second Vatican Council and stress the duties and rights of all Christ's faithful (Cann. 211), whether individually or in society, to strive so that all persons throughout the world may become acquainted with and accept the divine message of salvation (Cann. 225). The duty and right to spread Christian messages of salvation are a consequence of baptism, incorporation in Christ, in whom the lay faithful constitute the people of God and become parts of Christ's prophetic office (Cann. 204, § 1). The participation of the laity in the teaching office is generally regulated in Cann. 229, which speaks about the duty and right to acquire a certain level of Christian doctrine. In order to obtain the entire general legal position of the lay faithful in the teaching office, it is necessary to compare Cann. 229 with Cann. 210, 211; 214, 216, 217, 218, 225, § 1. The legal and practical provisions of the general law are presented in Book III of the Code (The Teaching Office of the Church). The most specific area of the participation of the laity in the teaching office occurs in catechesis (Cann. 773–780), the missionary activity of the Church (Cann. 781–792), Catholic education (Cann. 793–821) and the use of the means of social communication (Cann. 822–832). The specific quality of this participation is evident in the preaching of God's word (Cann. 762–772). The current Code, in contrast to the previous one, gives the lay faithful an important role in the teaching office, which is also understood to mean their co-responsibility in various Church organizations such as councils (Cann. 339, § 2; 443, § 3, 3°, § 4, § 5), synods (Cann. 463, § 1, 5°, § 2; 466), and diocesan and parish councils (Cann. 492; 512; 536; 537).

Key words: Code of Canon Law, teaching office of the Church, Church offices, lay faithful, duties and rights of the laity.